

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Стаття присвячена питанням формування навчально-стратегічної компетентності (НСК) у процесі оволодіння іноземною мовою (ІМ). Дається визначення і загальна характеристика НСК, розглядаються її структура, зміст; цілі формування НСК в учнів початкової, основної і старшої школи; описуються шляхи і етапи оволодіння стратегіями, пропонуються приклади матеріалів для формування НСК.

Ключові слова: навчально-стратегічна компетентність (НСК), навчальні та комунікативні стратегії, мнемічні, когнітивні, соціальні, афективні, метакогнітивні, компенсаторні стратегії, етапи формування стратегій.

Олейник Т.А. Особенности формирования учебно-стратегической компетентности

Статья посвящена вопросам формирования учебно-стратегической компетентности (УСК) в процессе овладения иностранным языком. Дается определение и общая характеристика УСК, рассматриваются ее структура, содержание, цели формирования НСК у учащихся начальной, основной и старшей школы, описываются пути и этапы овладения стратегиями, предлагаются примеры материалов для формирования УСК.

Ключевые слова: учебно-стратегическая компетентность, учебные и коммуникативные стратегии, мнемические, когнитивные, социальные, аффективные, метакогнитивные, компенсаторные стратегии, этапы формирования стратегий.

Oliynyk T. Peculiarities of learning-strategic competence formation

The article deals with the peculiarities of learning-strategic competence formation in the process of mastering foreign languages. The definition, general characteristic, structure and content of the competence are studied. The aims of the competence formation at school are set. Possible ways and stages of strategies mastering are described. Examples of activities and materials for learning-strategic competence formation are provided.

Key words: learning-strategic competence, learning and communicative strategies, mnemonic, cognitive, social, affective, metacognitive, compensational strategies, stages of strategies formation.

У час стрімких технологічних та інформаційних змін у світі і розвитку різноманітних сфер людської діяльності особливої актуальності набуває проблема неперервності освіти. Стосовно вивчення іноземних мов ця неперервність обумовлюється розширенням міжнародних зв'язків та глобалізацією суспільства. У державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів зростає роль уміння здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поповнювати та оцінювати її, застосовувати різні способи пізнавальної і творчої

діяльності. Зміщення освітніх пріоритетів у напрямі розвитку ініціативності учнів, їх самостійності та відповідальності за результати власної діяльності, розширення навчальної автономії призвело до необхідності уточнення поняття іноземної комунікативної компетентності. До її складу поряд з мовною, мовленнєвою та лінгвосоціокультурною включається і навчально-стратегічна компетентність. Її метою, згідно з Державним стандартом базової і повної середньої освіти, є формування загальнонавчальних умінь і навичок, опанування стратегіями вивчення і використання іноземної мови (ІМ), які допомагають учням оволодіти іноземною комунікативною компетентністю.

Питання навчальних та пізнавальних стратегій розглядалися у працях як зарубіжних, так і вітчизняних методистів: J.M.O'Malley, A.U.Chamot, R.L.Oxford, U.Rampillon, V.Harris, Г.В.Александрової, Н.Є.Білоножко, А.А.Залевської, Г.В.Ейгера, М.К.Кабардова, Р.П.Мільруда, Н.Г.Михайлової, Р.П.Плігіна, Н.В.Чичеріної, Л.В.Ягеніч та інших. Проте проблема формування навчально-стратегічної компетентності учнів далека від вирішення, оскільки потрібно уточнити структуру і зміст НСК; визначити цілі формування НСК в учнів початкової, основної і старшої школи, а також етапи і шляхи оволодіння стратегіями; розробити систему вправ для оволодіння НСК. Отже, метою цієї статті є дослідити питання методики формування НСК з урахуванням сучасних вимог.

Загальна характеристика навчально-стратегічної компетентності

Навчально-стратегічна компетентність (НСК) складається із двох компонентів: навчальної і стратегічної компетентностей.

Навчальна компетентність визначається як здатність і готовність особистості до усвідомленого й ефективного самостійного управління навчальною діяльністю від постановки цілей до самоконтролю та самооцінки результатів (Коряковцева Н.Ф., 2002). Зміст навчальної компетентності складають: знання про власні психологічні особливості, їх переваги й недоліки, які впливають на процес оволодіння ІМіК, про існуючі способи раціонального здійснення навчальної діяльності на уроці та при самостійному вивченні ІМ (навчальні стратегії), про різні варіанти виконання навчальної дії при відсутності заданого алгоритму і необхідні засоби навчання; навички та вміння вибрати й використовувати найбільш ефективні стратегії,

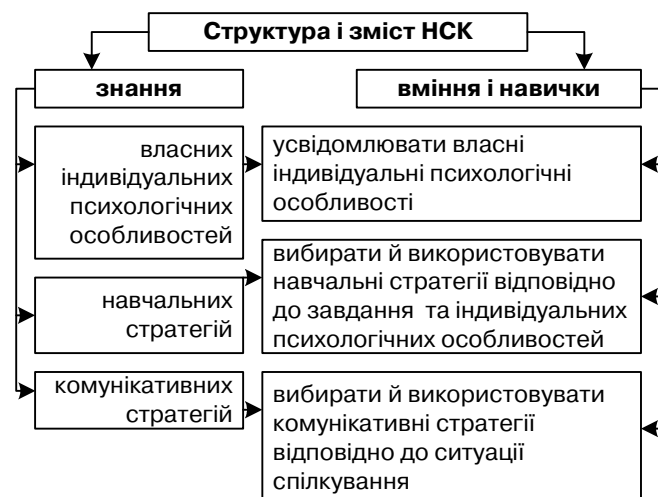
відповідно до навчальних цілей та індивідуальних особливостей, самостійно контролювати правильність цього вибору, а також уміння працювати в парах і групах, звертатися по допомогу чи роз'яснення, знижувати тривожність і долати негативні емоції у процесі вивчення ІМ та спілкування нею.

Необхідно підкреслити особливу роль НСК, зокрема навчальної компетентності, тому що саме вона виступає основою та умовою розвитку в учнів загальної мовної усвідомленості (*language awareness*), без якої неможливе успішне формування мовних компетентностей. Так, наприклад, уміння учня вибирати й використовувати різноманітні навчальні стратегії для оволодіння лексику стимулює в нього розвиток здатності і бажання розмірковувати над процесами формування своєї лексичної компетентності і конструювати систему власних лексичних знань. І, навпаки, розвинена лексична усвідомленість є запорукою того, що учень буде аналізувати свій репертуар навчальних стратегій, відкидати неефективні та випробовувати нові.

Стратегічна компетентність розглядається як здатність компенсувати у процесі спілкування недостатність знання мови, а також мовленнєвого і соціального досвіду спілкування іноземною мовою (Азимов Е.Г., Щукин А.Н., 1999). Її значення полягає в тому, що стратегічна компетентність дозволяє учням долати мовний бар'єр, труднощі, які виникають у процесі реального спілкування ІМ. Стратегічна компетентність передбачає наявність знань вербальних і невербальних засобів щодо компенсації у спілкуванні прогалин у володінні ІМ, знань про словотворення, граматичні форми тощо, які сприяють використанню обґрунтованої здогадки; моделей мовленнєвої поведінки та набору мовленнєвих дій для досягнення поставленої комунікативної задачі (комунікативних стратегій); відповідних навичок і вмінь, що дозволяють використовувати ці стратегії.

Покажемо структуру і зміст НСК на схемі (див. схему 1).

Схема 1.

Основою НСК є знання, навички й уміння використання навчальних стратегій оволодіння мовними та мовленнєвими компетентностями і комунікативних стратегій використання ІМ у спілкуванні.

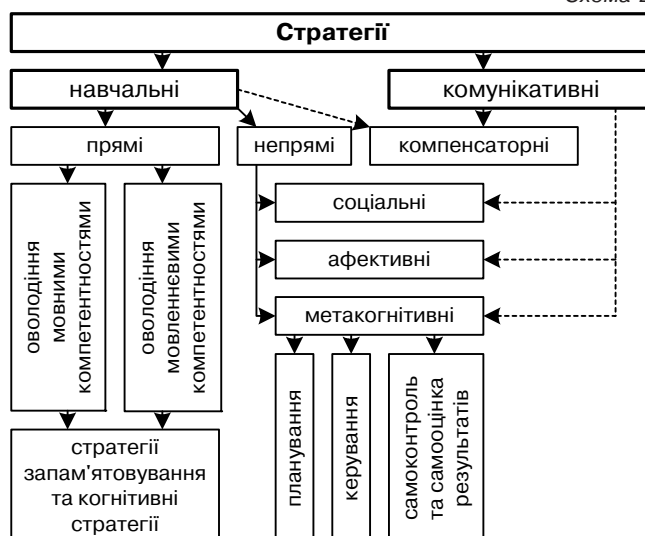
За останні 30 років з'явилась ціла низка наукових праць з цієї проблеми, проте питання визначення та класифікації стратегій остаточно не вирішене. У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти стратегія визначається як «певним чином організована, цілеспрямована і керована лінія поведінки, обрана індивідом для виконання завдання, яке він/вона ставить собі сама, або з яким він/вона стикається» (*Загальноєвропейські... с. 10*). Іншими словами, стратегію можна визначити як оптимальну послідовність дій для досягнення певної мети.

Таким чином, можна сказати, що **навчальна стратегія** – це організована, цілеспрямована і регульована послідовність визначених дій, які виконують учні під час навчальної діяльності, для того щоб навчання стало легшим, більш швидким та ефективним.

Комунікативні стратегії – це усвідомлена лінія комунікативної поведінки у конкретній ситуації спілкування, яка використовується для забезпечення спілкування з іншими людьми та подолання труднощів, викликаних недостатністю мовного і соціального досвіду спілкування ІМ.

У цілому стратегії не завжди можна чітко розмежувати на навчальні та комунікативні, оскільки та ж сама стратегія може вважатись навчальною під час вивчення ІМ і комунікативною при користуванні нею в реальному спілкуванні. Наприклад, перепитування з метою уточнення інформації ми можемо використовувати як на уроках, так і в реальному спілкуванні; при виникненні мовних труднощів на уроці ми можемо попросити допомоги в учителя чи однокласників, а під час реального спілкування ІМ – у співрозмовника. Схематично класифікацію стратегій можна зобразити таким чином:

Схема 2.

Прямі навчальні стратегії стосуються безпосередньо дій з мовним і мовленнєвим матеріалом. Це стратегії *запам'ятовування* (або *мнемічні*) та *когнітивні*. Вони сприяють формуванню навичок (лексичних, граматичних, фонетичних, орфографічних тощо) і розвитку вмінь (у читанні, говорінні, аудіюванні та письмі), тобто оптимізують процеси формування мовних і мовленнєвих компетентностей.

Стратегії запам'ятовування можуть використовуватись як для вивчення мовного матеріалу, наприклад для запам'ятовування нових лексичних одиниць, граматичних правил/винятків, правопису тощо, так і для формування мовленнєвих компетентностей, наприклад для запам'ятовування почутої чи прочитаної інформації. Вони включають стратегії створення ментальних зв'язків: класифікацію, групування, об'єднання, застосування різних способів візуалізації, створення семантичних карт, схем, використання ключових слів, відтворення слів про себе. Як додаткові дії можуть бути використані механічне запам'ятовування та використання фізичних реакцій і відчуттів.

Наприклад, для запам'ятовування лексичного матеріалу можна використати групування матеріалу за якоюсь ознакою: за тематикою (назви професій, місяців, предметів одягу), за алфавітом, за словотворчими елементами тощо. Краще запам'ятовуються слова, якщо їх вчити разом з антонімами, синонімами, або створювати семантичні карти чи схеми, зразки яких наведено нижче (див. схеми 3, 4).

Семантична карта "Transportation"

Схема 3

Семантична карта "The Family"

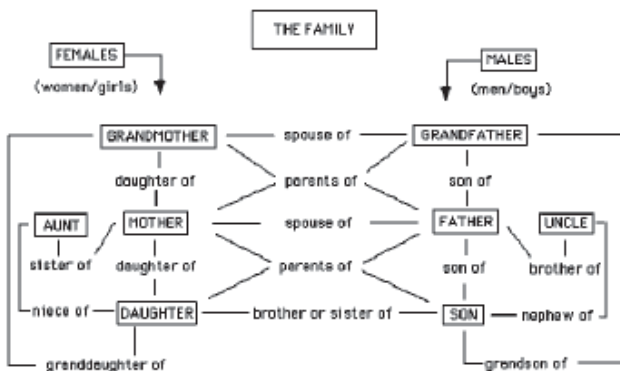

Схема 4

Для запам'ятовування мовного матеріалу доцільно використовувати асоціації з рідною мовою, інтерактивні, графемні, образні та інші. Запам'ятовування можна зробити більш ефективним за допомогою мелодизації чи ритмізації матеріалу, а також з використанням аудіозаписів і комп'ютерних програм. Багаторазове переписування слів і фраз (з перекладом або без) також допомагає засвоїти новий лексико-граматичний матеріал. Для запам'ятовування роду іменників у німецькій мові можна скористатись прийомами візуалізації (наприклад виділення іменників чоловічого роду синім кольором, жіночого – червоним, середнього роду – жовтим), або прийомом утворення образних асоціацій на основі ключових слів, коли, наприклад, іменники чоловічого роду поєднуються зі словом „der Löwe“, а середнього роду зі словом „das Haus“ тощо (див. малюнок 1).

Мал. 1 Приклад образних асоціацій для запам'ятовування роду іменників у німецькій мові

Для запам'ятовування інформації у процесі читання чи аудіювання тексту можна використовувати конспектування, короткий запис, схеми тощо.

Когнітивні стратегії стосуються безпосереднього аналізу і трансформації навчального матеріалу. Вони передбачають відбір навчального матеріалу відповідно до мети навчання, пошук потрібної інформації, визначення головної думки чи ідеї, повторення та опрацювання звукової і графічної форм, впізнання й використання формул і зразків, комбінування матеріалу, аналіз виразів (у тому числі контрастивний і зіставний), їх переклад чи інтерпретацію значень, занотовування основного змісту текстів, складання плану, формулювання тез, підготовку і презентацію різного типу повідомлень, підведення підсумків тощо.

Когнітивними стратегіями для засвоєння лексичного матеріалу є, наприклад, комбінування слів і введення їх у контекст (складання словосполучень, ре-

чень і невеличких розповідей); контрастивний аналіз і порівняння з рідною мовою. Важливу роль при опрацюванні граматичного матеріалу відіграють такі когнітивні стратегії як: аналіз та усвідомлення правил, підбір прикладів до них; самостійне виведення правил на основі прикладів вживання граматичної структури; створення схем для систематизації чи ілюстрації граматичного матеріалу; дедуктивне обґрунтування та аргументація граматичних явищ.

Для навчання читання та аудіювання актуальними є стратегії, що допомагають визначити тип тексту, який читається чи прослуховується, його дійових осіб, часу, місця. Щоб краще зрозуміти текст, його можна, наприклад, поділити на смислові частини, здійснити смислове комбінування тексту – визначити в ньому головне і другорядне, встановити зв'язок між окремими його частинами. Існують також стратегії, які сприяють розумінню тексту за рахунок аналізу незнайомих слів, як, наприклад: виведення значення складного слова зі значень його компонентів; семантизації слова за допомогою словотворчих елементів, підбору однокореневих слів, визначення граматичних категорій. Допомогти зрозуміти прочитане можуть наступні когнітивні стратегії: швидке прочитання тексту для визначення основної ідеї; уважне читання з метою розуміння усіх деталей; переклад окремих слів, словосполучень, речень чи цілого тексту; обдумування прочитаного. Крім вищезазначених, в аудіюванні можна використовувати стратегії, що дозволяють зрозуміти почуте, спробувавши розбити потік звуків на окремі слова або записати звуки і співвіднести їх з вивченими раніше словами.

Для формування компетентності в говорінні іноземною мовою доцільно використовувати наступні когнітивні стратегії: відбір лексичного і граматичного матеріалу, необхідного для даного повідомлення; складання плану; занотовування основного змісту; формулювання тез; розробку логіко-семантичних схем висловлювання; підготовку можливих реплік для діалогу; використання клішованих фраз.

Оскільки вміння писемного мовлення базуються на вміннях говоріння, то названі стратегії можуть бути також використані і для формування компетентності у письмі. Крім того, для навчання писемного мовлення можуть бути використані спеціальні когнітивні стратегії: контрольне перечитування написаного, дописування думок у ході виконання письмової роботи, заміна по ходу роботи окремих слів чи фраз.

Непрямі стратегії більшою мірою стосуються навчального процесу, хоча деякі з них є актуальними для організації спілкування, тому можуть бути віднесені також і до комунікативних. Їх поділяють на *соціальні, афективні* і *метакогнітивні*.

Соціальні стратегії передбачають уміння і бажання спілкуватися ІМ з учителями, ровесниками чи старшими учнями, а також з носіями мови. Можна

назвати такі соціальні стратегії: звернення по допомогу чи роз'яснення; запитування з метою уточнення чи підтвердження інформації; запитування з метою виправлення; роботу в “тандемі” (кооперування з метою взаємного навчання учнів, що володіють різними ІМ); створення невеличких груп з ровесниками для спільного навчання; кооперування з носіями мови чи більш досвідченими учнями; спілкування через Інтернет; вміння пристосовуватись до інших – розвивати розуміння культури, думок і почуттів інших, розуміння культури народу, мова якого вивчається.

Афективні стратегії допомагають знизити тривожність, виступають засобом самозаохочення. Вони передбачають: пониження тривожності за допомогою самонавіювання і медитації; використання фонові музики під час занять в аудиторії та самостійної роботи; перегляд фільмів іноземною мовою, що вивчається; створення позитивних настанов (про можливість виконання завдання); переборювання боязні помилок при спілкуванні ІМ; формування здатності йти на «виправданий ризик»; самозаохочення; ведення щоденника з вивчення мови; обговорення з кимось своїх почуттів щодо вивчення мови.

Метакогнітивні стратегії включають концентрацію на навчанні, обдумування процесу навчання та його *планування* (підготовка місця і засобів навчання, визначення конкретних завдань і часу їх виконання), *керування* процесом навчання, що передбачає вибір відповідних стратегій для виконання завдання, а також *самоконтроль* і *самооцінку* результатів навчання.

Метакогнітивні стратегії можуть використовуватись також і в реальному спілкуванні ІМ. Наприклад, часто заздалегідь продумують можливі репліки майбутнього діалогу або готують текст виступу.

Наведемо деякі приклади метакогнітивних стратегій:

- підготовка робочого місця та необхідних засобів навчання;
- визначення конкретних цілей і завдань (вивчення певної лексики, засвоєння граматичного матеріалу, формування вимовних навичок на певному матеріалі тощо), визначення мети мовленнєвого завдання (читання / аудіювання / письма);
- виділення основного і другорядного (розуміння того, на чому в даний момент потрібно сконцентруватися, наприклад: на закінченнях прикметників, формах дієслова чи основній ідеї тексту, що звучить);
- планування послідовності своєї роботи з мовним і мовленнєвим матеріалом (наприклад: спочатку вивчення нових слів, а потім читання тексту);
- встановлення зв'язку нового мовного матеріалу з раніше вивченим;
- правильне планування повторення (визначення того, що і коли потрібно повторити, наприклад: наступного дня, перед уроком, через тиждень);

- ведення словника для запису нових слів / робочого зошита з граматики;
- моніторинг (контроль) сприйняття й розуміння тексту, що використовується для читання чи аудіювання;
- самоконтроль використання мовних засобів, який включає такі компоненти як: аудіомоніторинг (це правильно звучить?), граматичний моніторинг (це правильно вибрана часова форма чи узгодження іменника з прикметником?), візуальний моніторинг (це правильно написано?) та інші;
- самооцінка результатів (наприклад за допомогою ключів);
- ведення статистики своїх помилок та визначення шляхів їх виправлення;
- визначення проблеми, яка заважає виконати завдання, і пошук шляхів її подолання;
- самоконтроль і заміна навчальних стратегій у разі необхідності.

Компенсаторні стратегії більшою мірою можна вважати стратегіями комунікативними, хоча вони можуть використовуватись і в процесі оволодіння ІМіК.

До компенсаторних стратегій, що використовуються в читанні та аудіюванні, відносять: здогадку про тему та ідею тексту за джерелом його походження, заголовком, ілюстраціями, ключовими словами; ігнорування при першому читанні/прослуховуванні незрозумілої інформації; багаторазове прослуховування незрозумілих фрагментів на фонограмі або перечитування незрозумілих фрагментів тексту. Під час аудіювання підказкою для розуміння змісту можуть служити інтонація, тон голосу, міміка (при використанні відеофонограми і безпосередньому спілкуванні). Здогадатись про зміст тексту при читанні допоможе пунктуація, написання слів з великої чи малої літер (наприклад у німецькій мові слово, написане в середині речення з великої літери, завжди є іменником). Також допомагають зрозуміти текст знання граматичних структур, притаманних тій чи іншій ІМ (наприклад рамкової структури речення в німецькій мові).

Особливо широкий діапазон компенсаторних стратегій використовується у говорінні. Найбільш поширеними з них є пристосування висловлювання до своїх можливостей, тобто використання простих речень, формулювання своєї думки у граматично і лексично спрощеному вигляді. Для подолання труднощів, пов'язаних з недостатнім володінням лексиною, можна використовувати синоніми, опис понять, які не вмієш назвати ІМ, повтор чи перефразування репліки. Щоб не переривати комунікацію, забуте слово можна сказати рідною чи іншою ІМ (якщо це відбувається під час заняття, можна отримати допомогу вчителя чи однокласників). Іноді допоможе краще донести свою думку співрозмовнику використання міміки, жестів, малюнків чи схем. Можна використати певні стратегії, для того щоб виграти час на обдумування (наприклад:

використання слів-заповнювачів пауз, повтор-перепитування запитання чи останньої репліки співрозмовника), а також повністю або частково ухилитись від комунікації (змінити тему), якщо не володієш необхідною інформацією чи мовними засобами. У навчальному процесі компенсаторними стратегіями є також використання словників та довідників.

Як уже відмічалось, поділ стратегій є умовним, оскільки вони тісно переплітаються між собою і можуть переходити одна в одну, наприклад: часто стратегії запам'ятовування ототожнюються з когнітивними стратегіями, а когнітивні стратегії при використанні в парно-груповій роботі можуть переходити в соціальні. Стратегії можуть бути як універсальними, тобто такими, що використовуються всіма учнями (наприклад стратегії читання), так і більш індивідуалізованими, тобто такими, що обираються частиною учнів відповідно до їх індивідуальних психологічних особливостей та уподобань (наприклад деякі стратегії запам'ятовування, метакогнітивні, афективні).

Основними характеристиками стратегій вважають їх здатність розгортатись усвідомлено у відповідь на проблему, яку людина ясно зрозуміла і проаналізувала. Вони можуть стати автоматизованими і використовуватись спонтанно. Стратегії засвоюються так само, як засвоюється мова. Неефективні стратегії можна змінювати або відкидати, нових стратегій можна навчити, а добре функціонуючі стратегії можна використати в новій ситуації.

Цілі формування навчально-стратегічної компетентності в учнів початкової, основної і старшої школи

Аналіз функцій навчальних стратегій (підвищення мотивації, незалежності учня у навчальному процесі, його відповідальності за своє навчання, можливість перенесення стратегій на інші навчальні предмети та їх використання впродовж усього життя для самостійного навчання, можливість рефлексії своїх дій тощо) показує, що стратегії завжди були складовою вивчення ІМ. Проте вивчались вони здебільшого безсистемно й неусвідомлено. Разом з тим відомо, що більшого успіху (при однакових здібностях) досягають ті учні, які володіють навчальними стратегіями, вміють вибирати з них ті, які найбільше підходять для вирішення конкретних проблем, навчилися гнучко пристосовувати стратегії до потреб, заданих ситуацією, та оволоділи здатністю до моніторингу рівня свого успіху. Несформованість НСК ускладнює навчання, робить його нецікавим, вимагає значного напруження механічної пам'яті і старанності, займає невиправдано багато часу, не розвиває творчого потенціалу учня. Це призводить до того, що навчання сприймається багатьма школярами як неприємний обов'язок, який породжує значною мірою негативні емоції, загальне негативне ставлення до навчання.

Як було зазначено вище, інтерес до навчальних стратегій стає особливо актуальним у зв'язку зі збільшенням популярності ідеї автономії навчання. Навчальна автономія розглядається як процес навчання, в якому учні самостійно приймають рішення стосовно вибору способів навчальної діяльності, форм роботи, встановлення термінів її виконання, способів контролю й оцінювання результатів своєї роботи, переносу її результатів у нові навчальні контексти.

Звичайно, при вивченні ІМ і культур у школі повної автономії учнів досягти неможливо, тому тут буде доречнішим використання автономії у вузкому розумінні, тобто як більш інтенсивного управління учнів своїм процесом навчання та відповідальності за нього в рамках навчального процесу.

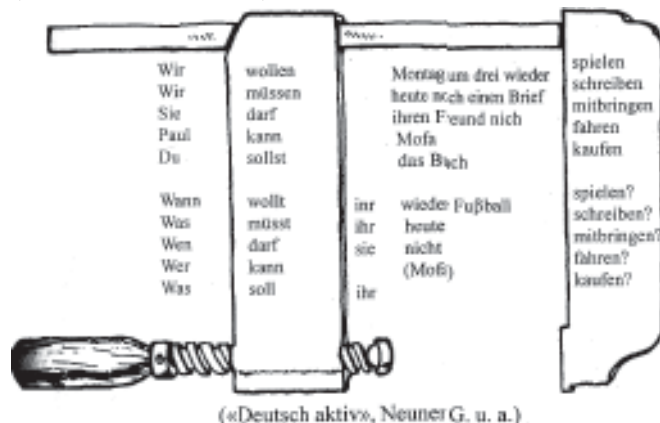
Оволодіння стратегіями є важливим чинником для організації самокерованого навчання. Вони можуть бути застосовані як на уроці, так і при вивченні іноземної мови удома.

Вибір прямих навчальних стратегій зумовлюється їх актуальністю на певному етапі вивчення ІМ, попереднім досвідом, а також віковими особливостями учнів. Так, у **початковій школі** учні мають знайомитися з низкою прямих стратегій. Наприклад, для запам'ятовування лексичного і граматичного матеріалу такими стратегіями будуть: багаторазове повторення, використання римів, віршів, міміки, жестів, рухів, створення образних асоціацій, візуалізація. Вибір цих стратегій зумовлюється великими можливостями механічної пам'яті молодших школярів, переважанням у них образного мислення. Імітативні здібності, які теж є характерними для молодших школярів, дозволяють сформуванню вимовні навички з мінімальним використанням аналізу та опори на правила артикуляції. Основними стратегіями для формування навичок техніки письма є переписування зразків. У початковій школі учні знайомляться з деякими стратегіями аудіювання і читання. Когнітивні стратегії, використовувані молодшими школярами, базуються переважно на використанні наочності, наприклад для здогадки про значення незнайомих лексичних одиниць. У навчанні говоріння головну роль відіграють стратегії запам'ятовування – багаторазове опрацювання (повторення за вчителем, диктором чи однокласниками) готових зразків мовлення та мовленнєвих кліше.

У процесі навчання розвивається абстрактне мислення учнів. Уже в початковій школі формується здатність засвоювати елементарні теоретичні відомості про систему мови, що вивчається, зокрема правила читання, граматичні правила тощо. Проте через свої вікові особливості учні не можуть повністю усвідомлювати свій навчальний процес і використовувати ними стратегії.

На відміну від початкової школи, де граматичні структури засвоюються цілісно й імпліцитно, шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комуніка-

тивних ситуаціях, а граматична правильність формується за рахунок багаторазового вживання мовленнєвих структур, в **основній школі** навчання граматичного матеріалу набуває більш свідомого аналітичного характеру, тому потребує оволодіння учнями відповідними стратегіями. Учні повинні усвідомлювати всі основні операції та дії, пов'язані із засвоєнням значення певного граматичного явища, його форми і використання. Передбачається самостійне використання граматичних довідників, ведення статистики помилок тощо. Більшість стратегій оволодіння граматичним матеріалом має засвоюватися в основній школі, оскільки саме на цьому етапі відбувається формування основних граматичних навичок (у старшій школі відбувається лише систематизація знань та удосконалення цих навичок). Важливим тут буде ознайомлення з різними прийомами візуалізації граматичних структур, серед яких виділяють: друканографічні, абстрактні символи, „конкретні” символи (візуальні метафори), „динамічні” символи.

Мал. 2. Рамкова конструкція речення в німецькій мові (візуальна метафора)

Ознайомившись із названими прийомами, учні вибирають ті, які вони будуть використовувати для формулювання граматичних правил і створення власних граматик, ведення граматичного зошита. Для формування соціальних стратегій вивчення граматики учням пропонуються приклади навчальних ігор.

В основній школі збільшується також діапазон когнітивних стратегій, що використовуються для навчання лексичного матеріалу. Учні вже здатні широко використовувати стратегії, пов'язані з аналогією, варіюванням, комбінуванням, трансформацією тощо. Так, для розкриття значення слів підлітки можуть використовувати контекст, інтернаціоналізми, двомовні словники, а також користуватись деякими безперекладними способами семантизації.

Формування вмінь читання включає оволодіння стратегіями, які, з одного боку, допомагають учням спрогнозувати зміст тексту, а з іншого – подолати труднощі (зокрема лексико-граматичні), що виникають при його читанні. Тут важливим для вибору стра-

тегій є ступінь розуміння тексту, якого необхідно досягти: повне розуміння, розуміння основної інформації чи пошук певної інформації. В основній школі потрібно навчити учнів правильно вибирати стратегії читання відповідно до поставленого завдання, тобто стратегії, характерні для вивчаючого, ознайомлювального та переглядового читання, а також стратегії для прогнозування змісту тексту (за заголовком, ключовими словами тощо), стратегії подолання труднощів (лексичних, граматичних), занотовування інформації для подальшого її використання. Оскільки жанрова різноманітність текстів для читання в основній школі не є дуже характерною, стратегії прогнозування змісту тексту за його стилем потрібно навчати у старшій школі.

Для навчання аудіювання крім стратегій, спільних з читанням, опрацьовуються стратегії подолання специфічних труднощів, зокрема такі компенсаторні стратегії як багаторазове прослуховування складних місць, запис звуків та співвіднесення їх зі знайомими словами при недостатньому розумінні тощо.

Навчання письма, так само як і говоріння, включає в себе оволодіння стратегіями планування власного висловлювання, створення різного роду опор та підказок. Навчання писемного мовлення, крім того, передбачає використання чернеток, перероблення і виправлення помилок, внесення коректив, дописування інформації.

Непрямі стратегії, такі як: підготовка робочого місця, необхідних засобів навчання, визначення конкретної мети завдання, планування послідовності роботи з навчальним матеріалом тощо є спільними для вивчення різних предметів і тому можуть засвоюватись також на інших уроках та під час позаурочних виховних заходів. Оволодіння навчальними стратегіями, необхідними для вивчення ІМ, повинно починатись з початку її вивчення у школі. Учні, наприклад, ведуть словники для запису нових слів, оволодівають деякими прийомами самомоніторингу і самоконтролю, здатні користуватись деякими соціальними стратегіями. Але основна робота, спрямована на засвоєння стратегій, має проводитись в основній школі з урахуванням вікових особливостей учнів, адже саме в підлітковому віці розвивається здатність до саморефлексії.

Так, наприклад, прагнення підлітків до усвідомлення своїх навчальних дій, до розуміння їх послідовності, планування і керування ними дає можливість знайомити учнів з матеріалами для формування ряду метакогнітивних стратегій. Деякі метакогнітивні стратегії, як було сказано вище, засвоюються учнями в початковій школі, проте ці стратегії потребують аналізу, "ревізії", адже вони теж можуть з часом змінюватись та удосконалюватись.

Для реалізації стратегій *планування* учні повинні навчитись готувати своє робоче місце і засоби навчання, планувати час, необхідний для виконання завдань,

усвідомлювати свій процес навчання, вміти визначати мету вправ, проаналізувати мовний і мовленнєвий матеріал, необхідний для виконання вправи (наприклад: для того щоб правильно виконати вправу *X*, я повинен повторити закінчення іменників у родовому відмінку; виконання вправи *Y* допоможе мені запам'ятати нові слова і навчитись вживати їх у мовленні).

Для того щоб учні могли самостійно здійснювати *керування* власним процесом навчання, вони повинні навчитись вибирати найбільш ефективні стратегії з огляду на зміст завдання та свій навчальний тип. Домінуючими для підліткового віку вважають стратегії, характерні для аудіального типу, проте у підлітків починають яскравіше проявлятися індивідуальні психологічні особливості, тому важливо ознайомлювати учнів зі стратегіями, характерними для різних навчальних типів (візуалів, аудіалів, кінестетиків). Учні повинні отримати можливість перевірити на практиці різні стратегії, для того щоб правильно підбирати найбільш адекватні власним психологічним особливостям. Ознайомлення з різними стратегіями є важливим ще й тому, що практично не існує "чистих" психологічних типів, а психологічні якості можна і потрібно розвивати.

Для успішної реалізації стратегій *самоконтролю* учні повинні мати достатню кількість тестів та інших матеріалів для його проведення.

Враховуючи такі характерні риси підлітків як гіпертрофоване почуття власної гідності та занижену самооцінку, важливим є формування *афективних стратегій*. У рамках шкільного курсу ІМ, очевидно, нерационально навчати учнів прийомів самонавіювання і медитації, не всі учні будуть систематично вести щоденник вивчення мови. Проте для зняття емоційної напруги можна запропонувати учням поради щодо використання фонові музики під час читання або виконання інших завдань, поради щодо зняття страху зробити щось не так, спокійного ставлення до своїх помилок тощо. Приклад такої пам'ятки-поради:

Пам'ятка-порада

Не потрібно боятися своїх помилок. Варто навчитись використовувати їх у власних інтересах. Для цього заведіть каталог своїх «улюблених» помилок (наприклад виписаних із письмових робіт). Поряд запишіть правильний варіант і правило-пояснення. Відмічайте, скільки разів ця помилка повторюється. Якщо вона зникла з ваших робіт – викресліть її з каталогу – вона перестала бути «улюбленою».

Мають бути передбачені також матеріали для констатації успіхів, створення позитивних емоцій, самозаохочення при вивченні мови. Наприклад, у кінці кожної теми підручника (чи робочого зошита) може бути відповідний розділ «Що я уже вмію...».

Оскільки провідною діяльністю старших підлітків є соціальна діяльність, прагнення до спілкування

з ровесниками, то важливо передбачити матеріали, спрямовані на розвиток соціальних стратегій, наприклад вправи і завдання, які передбачають різні види взаємодії між учнями: рольові ігри, проектні роботи тощо. Потрібно також показати учням переваги роботи з вивчення мови в парах або невеликих групах та ознайомити їх з прийомами такої роботи.

Учні основної школи згідно з програмними вимогами повинні оволодіти основними іншомовними компетентностями. Саме на цей період припадає максимальний обсяг навчального матеріалу, тому більшість навчальних стратегій теж має формуватися саме в основній школі.

У старших класах учні повинні систематизувати, а також удосконалити стратегії, з якими вони ознайомились раніше, для того щоб бути готовими самостійно продовжувати вивчення ІМ після закінчення школи. А це означає, що учні мають навчитися: визначати цілі оволодіння ІМ та співвідносити їх зі своїми реальними інтересами і потребами (Для яких цілей, в яких ситуаціях потрібна мова, що вивчається?); передбачати кінцевий результат оволодіння мовою і визначати критерії його оцінки (Що конкретно потрібно уміти? Як це допоможе у спілкуванні, в пізнанні оточуючого світу? Як це оцінюється в реальному спілкуванні?); відбирати найбільш прийнятні й ефективні форми і прийоми навчання (Цікаво? Продуктивно? Відповідає індивідуальному стилю навчальної діяльності?); відслідковувати процес та успішність свого просування в оволодінні ІМ (Що і як виходить/не виходить? Який уже є досвід?); оцінювати реальні досягнення і можливості використання ІМ у реальній діяльності (Що конкретно я уже вмю? Наскільки мій мовленнєвий досвід і досвід іншомовного спілкування корисні, наскільки вони відповідають вимогам?); оцінювати продуктивність і досвід своєї навчальної діяльності (Чи вмю я самостійно працювати над вивченням мови?)

Етапи формування навчально-стратегічної компетентності

Існують два можливих *шляхи оволодіння стратегіями*: індуктивний (від використання стратегій до їх формулювання) і дедуктивний (спочатку відбувається знайомство зі стратегією, а потім вона використовується при виконанні вправ). Стратегія може подаватися імпліцитно, наприклад у формулюванні завдання до вправи, або експліцитно у вигляді пам'ятки-поради. В початковій та основній школі, як показують експериментальні дослідження, більш ефективним є дедуктивний експліцитний підхід. Проте з набуттям певного досвіду в оволодінні НСК у старшій школі (а для сильних учнів частково і в основній) можна переходити до індуктивного імпліцитного підходу, що сприяє розвитку навчальної автономії учнів і готує учнів до подальшого самостійного оволодіння ІМ.

Часто учні користуються стратегіями, навіть не знаючи про це. Але для того щоб могли ефективно і гнучко використовувати стратегії, потрібно їх усвідомити. Процес формування НСК має починатись з усвідомлення цілей і завдань у вивченні ІМ (окремих вправ, які потрібно виконати) і стратегій, якими учні вже володіють.

Навчання прямих стратегій може бути інтегровано в уроці, вибір стратегій обумовлюється змістом навчального матеріалу, тобто, даючи учням для засвоєння певний мовний матеріал, учитель/підручник має запропонувати стратегії для оволодіння ним. Спочатку цьому приділяється більше уваги, далі цей процес згортається і залишаються так звані "замираючі підказки". Ознайомлення з новими навчальними стратегіями повинно тривати від самого початку вивчення курсу аж до його завершення. Формування НСК носить циклічний характер. Кожен з циклів включає певні **етапи**:

- 1) усвідомлення й аналіз власних стратегій (власного процесу навчання);
- 2) розширення діапазону стратегій у результаті колективного обговорення та власних спостережень;
- 3) ознайомлення з іншими стратегіями, поданими в підручнику / НМК;
- 4) тренування нових стратегій, індивідуальний вибір найбільш ефективних;
- 5) використання "замираючих підказок";
- 6) висновки про стратегії, які учень вважає за потрібне використовувати.

Очевидно, немає сенсу багато працювати над тими стратегіями, якими учні вже володіють. Проте, як уже було вище сказано, учні не завжди усвідомлюють використовувані ними стратегії. Тому метою *першого етапу* роботи над формуванням стратегій є усвідомлення й аналіз власних стратегій. Для цього учням пропонується виконати певне завдання (наприклад: вивчити нові слова, прочитати текст з певною комунікативною метою тощо). Після цього передбачається спочатку керований учителем, а потім самостійний аналіз використаних стратегій: Як саме я виконував завдання? Які засоби для цього використовував? Які проблеми виникали? Хто або що допомагало вирішити ці проблеми? Чи задоволений я результатом?

Другий етап передбачає колективне обговорення використаних стратегій. Як домашнє завдання можна запропонувати провести інтерв'ю з однокласниками, друзями, батьками, знайомими на тему: «Якими стратегіями я користуюсь при вивченні нових іншомовних слів». Записуються та аналізуються усі відомі учням стратегії. Можна оформити це у вигляді таблиці (див. Табл. 1), колажу, постера.....

Третім етапом буде ознайомлення з можливими стратегіями, запропонованими вчителем або в підручнику / НМК та їх опрацювання. Ознайомлення зі

Таблиця 1.

Стратегії, які використовують мої друзі

№	Ім'я	Завдання	Стратегія
1	Таня	Вивчити нові слова	Читала слова з перекладом у голос
2	Ігор	-----~-----	Переписав слова з перекладом 5 разів
...	-----~-----

стратегією може відбуватись за різними схемами (дедуктивно або індуктивно):

- ознайомлення учнів з пам'яткою або навчальною порадою, поданою в НМК, її випробування при виконанні вправ;
- виконання учнями певних завдань, які допоможуть їм самостійно сформулювати таку пам'ятку.

У першому випадку (а) учні читають пам'ятку самостійно або з допомогою учителя, усвідомлюють її. Потім може проводитись контроль з боку вчителя.

Приклад пам'ятки:

Пам'ятка-порада

Деякі слова краще запам'ятовувати, використовуючи наочність (малюнки, картинки, фотографії). Візьми фото (або інше зображення) і підпиши все, що там бачиш. Для цього можна скористатися словником. Прикріпи зображення на видному місці. Щоразу, дивлячись на нього, ти повторюєш слова. Або: пронумеруй усе зображене, а підписи зроби на окремому аркуші. Коли запам'ятаєш слова, аркуш з підписами забори. Час від часу перевіряй, чи всі слова ти запам'ятаєш.

У другому випадку (б), виконавши спеціально підібрані вправи, учні самостійно формують пам'ятку. Стратегія тут може бути пред'явлена в „завульованій формі”, у вигляді коротенької розповіді про те, як різні учні виконували завдання, про плюси і мінуси кожної використаної стратегії, чи анкети/опитувального листка (наприклад: «Як я читаю текст іноземною мовою») тощо. Звичайно, не можна очікувати, що учні відразу самостійно зможуть сформулювати пам'ятку. Для того щоб їх до цього підготувати, спочатку потрібно подати приклади таких пам'яток, потім запропонувати доповнити пам'ятку, і нарешті – самостійно сформулювати.

Під час **четвертого етапу** учням пропонується виконувати завдання з використанням тих чи інших стратегій. Наприклад: «Подивіться малюнок до тексту і подумайте, про що може йтися у цьому тексті. Перевірте свою здогадку, прочитавши текст», або: «Прочитайте текст, постарайтеся зрозуміти, про що в ньому розповідається, ігноруючи незнайомі слова». Після виконання завдання учень має оцінити ефективність використаної стратегії.

Навчальні ситуації повинні спонукати учнів до неодноразового випробування кожної стратегії. Випробувавши певну кількість стратегій, учень може свідомо вибрати ту, яка здається йому найбільш вдалою.

Протягом **п'ятого етапу** учням пропонується час від часу повертатись до відкинутих ними стратегій і випробувати їх в нових умовах – „замираючи підказки”. Ці підказки можуть містити інформацію про найбільш ефективні стратегії для виконання даного завдання (наприклад: слова даного уроку можна запам'ятати, використовуючи стратегії..., ..., ...), або: підготуй для своїх однокласників карточки із завданнями для вивчення нового граматичного матеріалу тощо.

Як уже говорилося, стратегія – це план ментальних дій. Отже, для того щоб усвідомити навчальну стратегію, важливо визначити:

- що потрібно вивчити;
- які дії потрібно для цього виконати;
- які засоби для цього необхідні;
- як можна перевірити, чи досягнута мета;
- чи мета досягнута за допомогою найбільш швидкого й ефективного способу.

Іншими словами, для того щоб учні не лише виконали завдання, використовуючи при цьому певну стратегію, але й усвідомили, як вони це робили, вони мають зафіксувати й розказати, як вони при цьому поступали і наскільки це було ефективним. Тільки таким чином збільшується шанс того, що надалі стратегія буде використана при виконанні подібного завдання. Якщо використана стратегія не принесла бажаного успіху, потрібно проаналізувати причини і внести потрібні корективи чи взагалі відкинути дану стратегію.

Для цього учням в робочому зошиті (або так званому «щоденнику вивчення мови») пропонується спочатку доповнити, а потім заповнювати самостійно відповідну таблицю (див. таблицю 2).

Таблиця 2.

Розділ «Щоденника вивчення мови»

Завдання (цілі)	
Стратегія, яку я обираю	
Що і в якій послідовності я маю робити	1 ... 2 ... 3 ...
Що мені для цього потрібно	Підручник робочий зошит граматичні таблиці фонозаписи комп'ютерні програми
Наскільки мене влаштовують результати роботи	задоволений/а результатом повністю ☐ задоволений/а результатом частково ☐ не задоволений/а результатом ☐
Зауваження щодо використаної стратегії та доцільність її подальшого використання.	буду використовувати завжди ☐ буду використовувати іноді ☐ не бачу сенсу використовувати взагалі ☐

Розвитку НСК буде сприяти також усвідомлення того, навіщо виконується та чи інша вправа, чому вправи розміщені саме в такій послідовності, а також наявність додаткових вправ (наприклад у робочому зошиті), призначених для виконання лише в тому випадку, коли учень ще недостатньо засвоїв навчальний матеріал. Для того щоб учень сам міг визначити доцільність таких вправ, він має виконати певне тестове чи інше контрольне завдання.

Після засвоєння учнями певної кількості стратегій кожен учень робить висновки про стратегії, які він буде використовувати, і заносить цю інформацію в окремий розділ робочого зошита або оформляє потрібні пам'ятки і розміщує їх на своєму робочому місці. Для полегшення цієї роботи в робочому зошиті чи підручнику подається перелік засвоєних стратегій.

Існують стратегії простіші (наприклад більшість стратегій запам'ятовування) і більш складні, що передбачають володіння певними навчальними вміннями (наприклад вміння користуватися словниками, граматичними довідниками). Тому процес формування НСК може включати також проміжні етапи, спрямовані на оволодіння цими вміннями.

Для того щоб учні успішно оволоділи прямими навчальними стратегіями, важливо відібрати стратегії, релевантні їх інтересам та віковим і психологічним особливостям, а також організувати систематичну роботу з їх засвоєння. Оволодіння непрямими стратегіями сприяє більшому розумінню учнями процесу засвоєння прямих стратегій.

У процесі формування НСК учителів відводиться роль поради, консультанта, помічника, співрозмовника і партнера. Безумовно, вчителі будуть активно задіяні у процес оцінювання, планування і прийняття рішень про те, що їх учні вже знають, що їм ще потрібно вивчити і як їм допомогти стати самостійними у навчанні. Навчити вчитися означає навчити планувати і здійснювати власну діяльність так, щоб вона мала ефективний результат не лише в одному конкретному випадку, але й у використанні подібного прийому надалі. Планування та організація навчального процесу – завжди цілеспрямована усвідомлена діяльність. Завдання учителя – переконливо пояснити учням, для чого служить та чи інша стратегія, чому стратегії, з якими вони знайомляться, можуть бути їм корисними. Від учителя також вимагається оцінити рівень поточного використання стратегії, відібрати й описати альтернативні стратегії, якщо, на його думку, вони можуть бути більш корисними; змодельовати нові стратегії і, врешті-решт, стимулювати використання учнями цієї стратегії у процесі навчання.

Пріоритет особистості учня не лише не знижує ролі учителя, а навпаки, робить його завдання більш складним, підвищує вимоги до нього як до організатора рівноправної партнерської взаємодії. Учителю повинен

створити ситуацію розвитку, яка забезпечує учням свободу і відповідальність у виборі та прийнятті рішень, автономість, незалежність дій, свободу взаємодії і співробітництва у вирішенні навчальних задач, яка поєднується з прийняттям відповідальності за результат.

Вправи і завдання для формування навчально-стратегічної компетентності

Оскільки підручник є основним навчальним засобом, то він має містити інформацію, необхідну для формування НСК школярів. На жаль, у більшості сучасних вітчизняних підручників з ІМ таких матеріалів немає, а якщо є, то вони подаються безсистемно. Частина матеріалів варто помістити в робочому зошиті, а в книжці для учителя потрібно дати рекомендації вчителям щодо організації обговорення та опрацювання учнями стратегій, матеріали, які допоможуть учителям визначати психологічні типи учнів та допомогти їм підібрати відповідні стратегії. Інші засоби, зокрема фоно- та відеозаписи, комп'ютерні програми тощо, можуть використовуватись як доповнення до інформації, поданої у підручнику.

Матеріали для формування НСК можуть подаватись інтегровано у вправах (імпліцитно), або обособлено (експліцитно), наприклад у вигляді пам'яток. У більшості випадків інтегровано подаються прямі стратегії, а обособлено – непрямі.

Питання вибору мови подачі матеріалів для формування НСК не є однозначним. З одного боку, опрацьовуючи їх ІМ, учні вдосконалюють свої знання мови, а з іншого – це може сприйматись учнями як додаткова трудність і зменшувати їх бажання виконувати ці завдання, тому частину матеріалів, особливо на початковому етапі, можна подавати рідною мовою, поступово переходячи на використання іноземної.

Розглянемо деякі приклади завдань для формування стратегій (приклади тут пропонуються українською мовою, але при належній мовній підготовці учнів можуть бути подані мовою, яка вивчається).

Стратегія 1 (запам'ятовування). Вивчення і повторення лексики за допомогою карток.

Пам'ятка-порада

Для вивчення і повторення лексики можна використовувати навчальні картки, їх можна купити або виготовити самостійно, краще з цупкого паперу. З одного боку записується слово іноземною мовою, а з іншого – його переклад рідною. Картки також можуть містити приклади вживання цього слова, типові словосполучення з ним, прийменники тощо, бути різнокольоровими. Невеликий розмір карток (вони вільно поміщаються в долоні) дозволяє носити їх із собою і вчити слова будь-де, коли є декілька вільних хвилин. Перевагою карток є те, що слова запам'ятовуються, коли вони записуються, і потім, коли з ними працюють.

Лицьовий бік картки:

gehen ging gegangen (sein)

Зворотний бік:

Іти

Що робити з картками? Їх можна по-різному групувати (наприклад: дієслова-іменники-прикметники, слова, що відносяться до певної теми, або «легкі» і «складні», «симпатичні» - «несимпатичні»), слова легко повторювати і сортувати кожного разу за іншою ознакою. Рекомендується, наприклад, скласти окремо слова, які добре знаєш, які пригадуєш з підказкою, і ті, що не пам'ятаєш. Таким чином видно, з якими словами потрібно попрацювати.

Стратегія 2 (запам'ятовування). Навчання в русі, використання ролей, пантоміми

Пам'ятка-порада

Навчайся з фантазією! Можна слова вимовляти як у театрі, з різними почуттями: весело і сумно, задумливо й рішуче, голосно і пошепки. Можна спробувати зобразити слова чи словосполучення за допомогою пантоміми, римувати їх або проспівувати на знайомий мотив.

Стратегія 3 (когнітивна). Самостійне формулювання граматичних правил

Пам'ятка-порада

Найкраще запам'ятовуються граматичні правила, які сам формулюєш. Для того щоб сформулювати правило, потрібно виконати 3 дії: зібрати, згрупувати й систематизувати граматичний матеріал.

Вправа 1. Прочитай текст (речення), який містить нову граматичну структуру. Зверни увагу на нову граматичну форму, підкресли або випиши її.

Вправа 2. Склади таблицю чи схему, в якій систематизуй усі форми.

Вправа 3. Сформулюй правило. Порівняй своє правило з поданим у підручнику чи граматичному довіднику. Тобі вдалося врахувати всі особливості нової граматичної структури? Яким повинно бути правило, щоб краще запам'яталось? Запиши це правило у свій граматичний зошит.

Стратегія 4 (метакогнітивна). Організація самостійної роботи з вивчення іноземної мови і культури

Вправа 1. Проаналізуй, як ти вивчаєш іноземну мову. Для цього дай відповіді на наступні запитання:

- Скільки разів на тиждень у тебе уроки ІМ?
 - два рази
 - три
 - чотири
 - інший варіант
- Коли, як правило, ти виконуєш домашні завдання з ІМ?
 - після уроку
 - перед уроком
 - інший варіант

- Скільки часу ти на це витрачаєш?
 - щодня 10-20 хв.
 - щодня більше 20 хв.
 - раз на тиждень ... хв.
 - двічі на тиждень ... хв.
 - ...
- Які завдання ти при цьому виконуєш?
 - читаю і перекладаю тексти
 - слухаю аудіозаписи
 - вчу слова
 - вчу граматичні правила
 - роблю вправи
 - свій варіант
- Ти повторюєш вивчене?
 - ні
 - так, дуже часто
 - рідко
 - свій варіант
- Як ти плануєш виконання своїх домашніх завдань?
 - я починаю з легших завдань
 - я роблю спочатку найважчі завдання
 - послідовність завдань не має для мене ніякого значення

Вправа 2. Як вивчають іноземну мову твої однокласники? Обговоріть ваші відповіді в парах або невеликих групах. Порівняйте свої відповіді з порадами, поданими нижче. Подумайте, чи варто щось змінити в організації навчання? Що саме?

Поради щодо організації навчання:

- Коли тобі потрібно щось повторити, вивчити чи виконати якісь вправи, не відкладай усе на останній день. Розділи свої завдання на декілька невеликих частин для кожного дня.
- Якщо займаєшся мовою близько 20 хвилин щодня, маєш більші шанси на успіх, оскільки ти «залишаєшся з мовою»
- Роби перерви! Краще робити невеличкі паузи між виконанням окремих завдань, ніж займатись декілька годин без перерви.
- Плануй свою роботу. Визнач час, який ти збираєшся присвятити навчанню.
- Починай з виконання не дуже складних завдань, потім виконуй найскладніші, закінчуй роботу найкращими завданнями.
- Не плануй на один раз багато матеріалу. Наприклад, якщо потрібно вивчити 50 слів, то краще вчити не всі одразу, а розподілити їх по 7-10, чергуючи вивчення слів з іншими видами роботи.
- Краще щодня якийсь час присвятити вивченню слів, потім трохи граматики, а потім попрацювати з діалогами, ніж одного дня займатись лише граматикою, а іншого – лише діалогами. Краще запам'ятовується не подібний матеріал, а різний.
- Повторене – наполовину вивчене! Неможливо вивчити раз і назавжди. Забувати цілком нормально, і це зовсім не означає, що ти не маєш здібностей до вивчення ІМ. Використовуй якісь підказки для полегшення, наприклад наклейки, постери чи навчальні картки.
- Те, що вивчається безпосередньо перед сном і повторюється відразу, коли прокидаєшся, запам'ятовується найкраще, оскільки не перебивається іншою інформацією.
- Не варто приступати до навчання відразу після їжі.

Стратегія 5 (соціальна.) Організація роботи в парах і невеликих групах.**Пам'ятка-порада**

Не всім подобається працювати самостійно. Працюючи удвох чи утрюх, можна один одному допомагати, контролювати і підтримувати один одного. Робота в команді має свої переваги:

- Кожен може запропонувати щось своє. Тоді можна обрати найкращу ідею.
- Якщо один чогось не знає, інший може йому допомогти.
- Пояснюючи товаришу, можна ще раз повторити пройдене.
- Навчаючи інших, ти сам краще починаєш розуміти матеріал.
- Є види роботи, які взагалі важко виконувати самому. Наприклад підготовка діалогу.

Стратегія 6 (афективна). Редування стресу і створення внутрішньої готовності до вивчення іноземної мови.

Вивчення ІМ і користування нею часто може бути пов'язане з неприємними відчуттями чи навіть викликати стрес. Наступні поради допоможуть тобі подолати ці неприємні відчуття. Вибери ідеї, які тобі можуть допомогти. Ти можеш придумати також власні стратегії.

Пам'ятка-порада 1

Перед початком роботи організуй собі невелику паузу для релаксації. Спробуй посидіти із заплющеними очима (можна увімкнути спокійну музику), звільнити голову від усіх інших думок, щоб можна було сконцентруватись на навчанні.

Пам'ятка-порада 2

Став собі конкретні завдання і відмічай їх виконання. Придумай, як ти себе винагородиш після виконання завдання (наприклад подивившись цікавий фільм, купиш собі морозиво, займешся якою-небудь улюбленою справою).

Пам'ятка-порада 3

Багато учнів бояться говорити іноземною мовою, якщо вони не впевнені, що зможуть сказати без помилок. Це неправильно, адже навіть розмовляючи рідною мовою, більшість людей робить помилки. Отже, ти не один зі своїми помилками.

Пам'ятка-порада 4

Слухай улюблену музику, щоб відпочити. Легку інструментальну музику можна вмикати і під час навчання.

Пам'ятка-порада 5

Навчитися розмовляти можна лише розмовляючи. Не бійся помилок! Не помиляється лише той, хто нічого не робить.

Пам'ятка-порада 6

Знайди собі партнера для навчання, навчися разом набагато цікавіше і легше.

Кількість навчальних стратегій, які можна використовувати при вивченні ІМ, не визначена. Вона варіюється залежно від індивідуальних особливостей учнів, їх особистих звичок, навчального стилю, досвіду навчання та власної фантазії. Деякі учні концентруються на невеликій кількості стратегій, які вони раніше засвоїли, інші постійно винаходять нові, щоб оптимізувати своє навчання. Варто відмітити, що немає стратегій «правильних» чи «неправильних», «хороших» чи «поганих», проблема лише у правильному виборі потрібної стратегії для виконання конкретного завдання з урахуванням індивідуальних особливостей та умов навчання.

Контроль рівня сформованості НСК

Контроль рівня сформованості НСК проводиться опосередковано у процесі контролю рівня сформованості мовної і мовленнєвої компетентностей. Успішно виконані контрольні вправи можуть свідчити про достатній рівень сформованості НСК (хоча причиною допущених помилок не завжди є недостатній рівень володіння стратегіями).

У цілому вибір і використання стратегій є досить індивідуальним, тому тут більш ефективним буде самоконтроль, що здійснюється учнями, наприклад з використанням таблиці 2. (див. вище).

Контроль з боку вчителя є актуальним на етапі оволодіння стратегіями чи відповідними вміннями та операціями (вміння користуватись словниками і довідниками, вміння підбирати ключові слова і створювати карти пам'яті (mind map) для підготовки монологічного висловлювання тощо). Провідними функціями контролю у процесі формування НСК є навчальна (засвоєння учнями нових прийомів роботи з навчальним матеріалом) і стимулююча (мотивація до використання більш ефективних стратегій).

ЛІТЕРАТУРА

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) / Азимов Э.Г., Щукин А.Н. – СПб. : Златоуст, 1999. – 472 с.
2. Бориско Н.Ф. Сам себе методист или советы изучающему иностранный язык / Бориско Наталья Федоровна. – К. : «Фирма «ИНКОС», 2001. – 267 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. С.Ю.Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык : [пособие для учителей] / Коряковцева Наталия Федоровна. – М. : АРКТИ, 2002. – 176 с.
5. Oxford R.L. Language Learning Strategies. What every teacher should know. – Boston : Heinle & Heinle Publishers, 1990. – 342 p.

Отримано 28.10.2013